

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

SÖZ AHLAKI

Söz emanettir: gurbette dilimiz hem kimliğimiz hem tebliğimizdir

4 EYLÜL 2026 · CUMA

GİRİŞ

Muhterem kardeşlerim! Bugün Avrupa'nın bir şehrinde, doğduğumuz topraklardan binlerce kilometre uzakta bir araya gelmiş bulunuyoruz. Gurbette insanın işi değişir, evi değişir, hatta sokağının dili değişir; fakat ağızdan çıkan söz onun kimliği olarak kalır. Toplum içinde yaşayan insan başkalarıyla iletişim kurma ihtiyacı duyar; insanlar birbirleriyle konuşma yoluyla, yani sözle anlaşırlar. Yüce Rabbimiz, insanları canlıların en mükemmeli olarak yaratmıştır. Diğer varlıklardan farklı olarak insana düşünme ve konuşma kabiliyeti bahşetmiş, ona konuşabilmesi için dil ve dudak vermiştir. Kur'an-ı Kerim'de, **"Biz ona bir dil ve iki dudak vermedik mi?"** (Beled, 90/9) buyrularak dilin insan için büyük bir nimet olduğu belirtilmiştir.

Yeryüzünde halife sıfatıyla yaratılan insana Rabbi tarafından konuşma yeteneği bahşedilmiş ve

KUR'ÂN-I KERÎM

﴿عَلَّمَهُ الْبَيَانَ﴾

"Ona anlama ve anlatmayı öğretti" (Rahmân, 55/4) buyrularak bu nimetin Allah tarafından verildiği vurgulanmıştır.

Kur'an bizzat kendisini, **"sözün en güzeli"** olarak nitelemektedir:

KUR'ÂN-I KERÎM

اللَّهُ نَزَّلَ أَحْسَنَ الْحَدِيثِ كِتَابًا مُتَشَابِهًا مَثَانِي ۚ تَقْشَعِرُّ مِنْهُ جُلُودُ الَّذِينَ يَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ

"Allah, kendi içinde uyumlu, gerçekleri tekrar tekrar dile getiren bir kitap olarak sözlerin en güzelini indirdi. Rablerinden korkanların onun etkisiyle tüyleri ürperir."

(Zümer, 39/23)

Aynı çerçevede Allah'ın Resûlü (s.a.s.),

HADİS - İ ŞERİF

أَحْسَنُ الْكَلَامِ كَلَامُ اللَّهِ وَأَحْسَنُ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ

“Sözün en güzeli Allah'ın kelâmı, yolun en güzeli de Muhammed'in yoludur.” buyurmuştur. (Nesâî, Sehv, 65) Dolayısıyla konuşmalar nitelik ve nicelik açısından Kur'an ve sünnete uyduğu nispette değer ve güzellik kazanacaktır.

İbrâhîm sûresinde başta kelime-i tevhid olmak üzere her türlü hayırlı ve güzel söz, kökü sağlam, dalları semaya uzanan ve her zaman meyve veren bir ağaca benzetilmektedir:

KUR'ÂN - İ KERİM

لَا
أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ
تُؤْتِي أُكْلَهَا كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّهَا وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ط

“Allah'ın nasıl bir misal getirdiğini görmedin mi? Güzel sözü, kökü sabit, dalları gökte olan güzel bir ağaca benzetti. O ağaç, Rabbinin izniyle her zaman meyvesini verir. Öğüt alsınlar diye Allah insanlara böyle misaller getirmektedir.” (İbrâhîm, 14/24-25)

Başta şirk olmak üzere her türlü kötü söz ise yerden koparılmış ayakta durma imkânı olmayan köksüz bir ağaca benzetilmiştir:

KUR'ÂN - İ KERİM

وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا
بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَيُضِلُّ اللَّهُ الظَّالِمِينَ وَيَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ ج

“Kötü bir sözün misali, gövdesi yerden koparılmış, o yüzden ayakta durma imkânı olmayan (kötü) bir ağaca benzer. Allah sağlam sözle iman edenleri hem dünya hayatında hem de ahirette sapasağlam tutar. Zalimleri ise saptırır. Allah dilediğini yapar.” (İbrâhîm, 14/26-27)

O hâlde en güzel ve en sağlam söz olan Kur'an-ı Kerim'i kendimize rehber edinerek gösterdiği yolda gitmeliyiz. Kur'an-ı Kerim ve Peygamberimiz (s.a.s.) nasıl konuşmamız gerektiğini de bizlere öğretmektedir. Bu ölçü, gurbette yaşayan bizler için ayrı bir ağırlık taşır. Zira burada sözümüz yalnız bizi bağlamaz; ailemizi, cemaatimizi, hatta temsil ettiğimiz dini

bağlar. İş yerinde, okulda ya da komşu kapısında söylediğimiz tek bir cümle, muhatabımızın zihninde bütün bir din hakkında hüküm hâline gelebilir.

A. Kur'an ve Sünnetin Öğrettiği Konuşma Üslûbu

Kur'an-ı Kerim'de Hz. Peygamber'e (s.a.s.) ve onun şahsında bütün Müslümanlara;

KUR'ÂN - İ KERÎM

أَدْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ ط

“Rabbini yoluna hikmetle, güzel öğütlerle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et.”

(Nahl, 16/125) buyrulmaktadır.

Öyleyse bir konuşmadan faydalı neticeler alabilmek için güzel ve faydalı sözler seçilmeli, doğru ve etkili bir üslûp kullanılmalıdır. Bu, hakkımızın çiğnendiğini düşündüğümüz anlarda bile böyledir. Çünkü,

KUR'ÂN - İ KERÎM

لَا يُحِبُّ اللَّهُ الْجَهْرَ بِالسُّوءِ مِنَ الْقَوْلِ إِلَّا مَنْ ظَلَمَ وَكَانَ اللَّهُ سَمِيعًا عَلِيمًا س

“Allah, zulme uğrama hâli hâriç çirkin sözün açıkça söylenmesini sevmez.” (Nisâ, 4/148)

Hz. Peygamber (s.a.s.) de asla çirkin söz söylemez, edebe aykırı konuşmalar yapmazdı. Peygamber Efendimiz (s.a.s.) şöyle buyurmuştur:

HADÎS - İ ŞERÎF

إِنَّ مِنْ أَحَبِّكُمْ إِلَيَّ أَحْسَنَكُمْ أَخْلَاقًا

“Bana en sevimli olanınız ahlakça en güzel olanınızdır.” (Buhârî, Fedâilü ashâbi'n-nebi, 27)

Bir gün Sevgili Peygamberimiz'e (s.a.s.) “Ey Allah'ın Resûlü, Müslümanların hangisi daha faziletlidir?” diye sordular. Peygamberimiz (s.a.s.):

HADÎS - İ ŞERÎF

مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ

“Dilinden ve elinden (gelecek kötülükler konusunda) Müslümanların güven içinde oldukları kimse!” (Buhârî, İmân, 5) buyurdu.

İyi Müslüman, diliyle başka insanları incitip onlara zarar vermediği gibi kendisini ilgilendirmeyen konularda da mümkün olabildiğince az konuşur. Bu konuda Resûlullah (s.a.s.):

HADİS - İ ŞERİF

إِنَّ مِنْ حُسْنِ إِسْلَامِ الْمَرْءِ قَلَّةَ الْكَلَامِ فِيمَا لَا يَعْنِيهِ

“Kişinin az konuşması, boş söz ve işleri terk etmesi Müslümanlığının güzelliğindendir.” (İbn Hanbel, I, 201) buyurarak bizlere güzel bir örnek olmuştur.

Söz o kadar önemlidir ki; bir söz bizi mümin yapar “**Kelime-i Şehadet**” gibi, bir söz de (Allah muhafaza) bizi kâfir yapar “**Kelime-i küfür**” inkâr sözleri gibi. Bu iki söz arasındaki farkı, bu kıtada büyüyen evlâtlarımızın kalbine yerleştirecek olan da yine bizim sözümüzdür.

B. Sözün Tesiri

Yûnus Emre sözün tesirini ne güzel ifade etmiştir.

Söz ola kese savaşı,
Söz ola kestire başı,
Söz ola ağulu aş
Bal ile yağ ide bir söz.

YÛNUS EMRE

Sözün tesirli olabilmesinin sırrını ise Sâdî Şîrâzî vermiştir:

“Söz kalpten çıkarsa kalbe ulaşır, dilden çıkarsa kulağı geçemez (gönle inemez).” — Sâdî Şîrâzî

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî de: “**Hâl ile öğüt veren, sözle öğüt verenden çok daha tesirli ve feyizlidir**” buyurarak, nasihat veren kişinin fiiliyle kavlinin bir uyum içerisinde olmasının önemini vurgulamıştır. Bu ölçü gurbette daha da ağırdır; çünkü çocuklarımız bizim nasihatimizi değil, hâlimizi dinler.

C. Lokmân (a.s.)’ın Öğüdünde Söz ve Nezaket

Kur’an-ı Kerim’de Lokmân sûresinde Lokmân’ın (a.s.) oğluna nasihatlerinde söz ve nezaketin ne kadar önemli olduğu bize gösterilmektedir.

KUR'ÂN-I KERÎM

ج لَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ ط

“Küçümseyerek surat asıp insanlardan yüz çevirme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme! Çünkü Allah, hiçbir kibirleneni, övüneni sevmez.” (Lokmân, 31/18)

KUR'ÂN-I KERÎM

ط وَأَقْصِدْ فِي مَشْيِكَ وَاغْضُضْ مِنْ صَوْتِكَ إِنَّ أَنْكَرَ الْأَصْوَاتِ لَصَوْتُ الْحَمِيرِ ٤

“Yürüyüşünde tabii ol. Sesini alçalt. Çünkü seslerin en çirkini, şüphesiz eşeğin sesidir!”
(Lokmân, 31/19)

Lokmân Hekim’in şöyle dediği rivayet edilmiştir:

“Namazda iken kalbini, insanlar arasındayken dilini, sofrada iken elini, başkalarının evindeyken gözünü muhafaza et!” — Lokmân Hekim

İlâhî terbiye bu şekilde edebî, zarafetin, inceliğin, nezaketin hayattaki önemini vurgulamıştır. Terbiyede, nezaket ve zarafette öğretmeni Allah olanın ahlakı da Kur'an olacak ve bu hâli diline de yansıyacaktır. Lokmân (a.s.) bu öğütleri oğluna veriyordu; bugün aynı öğüdü bu topraklarda büyüyen evlâtlarımıza verecek olan bizleriz. Onlara Türkçeyi tam öğretemesek bile edebî öğretebiliriz; çünkü edep, bütün dillerde anlaşılan tek lisandır.

D. Sözle Gelen Fetih: Temîm Heyeti

Sözün gücünü anlayabilmemiz için asr-ı saâdetde Medine-i Münevvere'de yaşanan şu olayı hatırlayalım. Bu kıssa; farklı kültürlerin, farklı dillerin ve farklı iddiaların ortasında bir Müslümanın sözünü nasıl kullanacağını gösteren en güzel örneklerden biridir:

Bir öğle vaktiydi. Kutlu Nebî (s.a.s.) namaz için hazırlık yapıyordu. Bilâl ezan okumak üzereydi. Medine'nin son aylardaki yoğunluğunu daha da artıracak bir olay meydana geldi. Sayıları yetmiş ile seksen arasında değişen kalabalık bir grup atları, develeri ve yayalarıyla birlikte Medine Mescidi'ne yaklaştı. Kimisi mescide girerken kimisi uzakta bekledi, bir kısmı ise seslerinin çıkabildiği kadar bağırarak hâne-i saadetin arka kısmından Kutlu Nebî'ye (s.a.s.) seslendiler. Gürültüye dikkat kesilen Nebî (s.a.s.), büyük bir sükûnetle abdestini tamamladı ve vakur adımlarla mescide yöneldi. Bilâl şaşkınlık içerisinde bir taraftan öğle ezanını okudu, bir taraftan da gelen grubu süzdü. Cemaat toplanmıştı. Nebî (s.a.s.) her zamanki gibi öne geçti ve namazı kıldırdı. Selâm verdikten sonra hiçbir şeyle ilgilenmeden evine yöneldi. İçeri girdi. İki

rekât namaz kıldı. Sonra tekrar mescide geldi ve mescidin orta yerine, sonradan “elçiler sütunu” denilen direğin yanına geldi ve durdu. Kalabalık gruba yöneldi:

- Buyrun, şimdi söyleyin, ne istiyorsunuz? dedi. İçlerinden birisi:
- Şairlerimiz ve hatiplerimizle geldik. Biz över, biz yereriz. Sizinle hesaplaşmaya geldik, dedi. Kutlu Nebî:
- Ancak Allah över, Allah yerer, diyeceklerinizi deyin bakalım, karşılığını verdi.

Gelenler, Arap kabilelerinin en büyüklerinden ve Hicaz yarımadasının Necid bölgesinden Irak’a, Arap Körfezi’nden Yemen hududuna kadar olan bölgeyi elinde tutan Temîmoğulları’nın ileri gelenleriydi. Kalabalık grup, önce Medine’de tutsak olan yakınlarını ziyaret etmişler, ardından da mescide yönelerek kendi evinde Peygamber’e (s.a.s.) devrin en etkili silahıyla meydan okumak üzere büyük bir hışımla yığılmışlardı. İçlerinde kabilelerinin en seçkin hatipleri ve şairleri vardı. O gün Medine belki de tarihinin en görkemli söz düellosuna şahit olmuştu. Araplar arasında büyük itibar sahibi olan liderleri Akra’ b. Hâbis’in işaretleriyle ayağa kalkan Temîmliler, kabilelerini övüyor, cahiliye değerlerini yükselten şiirler söylüyorlardı.

Hız. Peygamber (s.a.s.), bir zamanlar “**hatîbü’l-ensâr**” adıyla anılırken bazı heyetlere karşı Allah Resûlü’nün (s.a.s.) adına konuşunca “**hatîbü’n-nebî**” unvanını kazanan şair sahâbî Sâbit b. Kays’la onlara karşılık verdi. Akra’ daha güçlü olan birini, adıyla sanyla Temîm’in gözdesi olan Zibrikân b. Bedr’i ayağa kaldırdı. O da diyeceğini dedi. Peygamber (s.a.s.) bu defa gözde şairi Hassân b. Sâbit’i çağırttı. Hassân sözlerin en güzelini dillendirdi. Bu şekilde bir onlardan bir bu taraftan, söz uzadıkça uzadı. Nihayet kalabalık grup, kendi aralarında görüşmek üzere izin istediler. Ve sonunda Nebî’nin (s.a.s.) hatiplerinin daha güçlü, onun şairlerinin daha dirayetli olduğunu, dile getirdiklerinin de hak olduğunu kabul ettiler.

Gelip Kutlu Nebî’ye (s.a.s.) iman ettiklerini itiraf ettiler. Bu itirafla Arap yarımadasının Medine’den öte Irak’a kadar olan doğu bölgesi İslâmlaşmış oldu. Sözle gelen fetih yarımadayı kuşatmıştı. Gelen heyet hemen oradan ayrılmadı, görüşme ve söyleşiler devam etti. Bir aralık heyet içerisinde yer alan Zibrikân ve bir diğer söz ustası Amr b. Ehtem, Nebî’nin (s.a.s.) yanına geldiler. Gelenlerin kişilikleriyle ilgili özel bir diyalog yaşandı. Nebî (s.a.s.) sordu, onlar söyledi. Orada bulunanlar o gün sözün en güzel ve en güçlüsü nasıl olur ve nasıl söylenirmiş onu gördüler, âdeta büyülendiler. Hele bu son diyalog o kadar hoşlarına gitti ki, Amr b. Ehtem’in sözleri üzerine Arap’ın en fasihi olan ve kendisine “sözün özü” lütfedilmiş olan Peygamber (s.a.s.),

HADÎS-İ ŞERÎF

إِنَّ مِنَ الْبَيَانِ لَسِحْرًا

“Gerçekten bazı sözler büyüleyicidir.” dedi. (Buhârî, Nikâh, 48; Hadislerle İslâm, 3/374)

Öte yandan kalabalık heyet Medine'den ayrılmadan, Cebraîl (a.s.), Hucurât sûresinin 4. ve 5. âyetlerini getirmiştir. (Buhârî, Tefsîr, Hucurât, 2) Toplumsal insanî değerleri, sesi ve sözü kullanmanın ahlâkî ilkelerini öğreten ilâhî kelâm, bu hadisenin yadigârı olarak yeryüzüne indirilmiştir. Sözlerin en güzeli olan ilâhî kelâm, en güzel Muhammedî terbiyeyi hatırlatmış ve inananlara,

- Allah ve Resûlü'nün (s.a.s.) koyduğu sınırlara riayet etmelerini,
- Seslerini Nebî'nin sesinden daha fazla yükseltmemelerini,
- Ona karşı yüksek sesle konuşmamalarını,
- Hz. Peygamber'in (s.a.s.) aile efradına ait odaların arkasından ona adıyla hitap ederek bağırانların, akıllarını kullanmayan kimseler olduklarını,
- Fâsığın sözünü iyi tetkik etmelerini,
- Hiçbir topluluğun, bir başka toplulukla alay etmemesini,
- Keza hanımların da birbirleriyle alay etmemelerini,
- İnsanların birbirlerine lakap takmamalarını,
- Kalplerini temiz tuttıkları gibi, dillerini de gıybetten korumaları gerektiğini hatırlatmıştır. (Hucurât, 49/1-12; Hadislerle İslâm, 3/375)

Arap toplumunun söz ustalarından oluşan bir topluluk vesilesiyle sözün ilâhî-ahlâkî yasası böyle öğretilmiştir. Dikkat edelim: Peygamber Efendimiz (s.a.s.) o gün kaba kuvvete değil söze başvurdu; bağırmadı, aşağılamadı, önce dinledi, sonra en güzel sözle cevap verdi. Bugün yaşadığımız ülkelerde elimizdeki en güçlü imkân da yine odur. Bu kıssa ile birlikte sözün önemini belirttikten sonra söz söylemenin bir sorumluluk olduğunu ve her zaman doğru sözlü olmanın gerektiğini öğrenmiş oluyoruz.

E. Hz. Peygamber'in Söz Ahlakı

Söz hazinelerinin anahtarları kendine verilen Kutlu Nebî (s.a.s.), sözlerin en latîfini, en veciz ve en anlaşılır biçimde söylerdi, konuşurken tane tane konuşurdu, anlatırken dinleyenler rahat kavrasın diye sözlerini tekrarlardı.

HADÎS - İ ŞERÎF

أُعْطِيَ جَوَامِعَ الْكَلِمِ

“Bana sözün özü verildi.” (Müslim, Mesâcid, 5) diye kendisinin bütün Peygamberlere olan üstünlüğüne işaret etmiştir. O, konuşurken temsiller, teşbihler, misallerle maksadını en güzel biçimde beyan ederdi.

Allah Resûlü (s.a.s.), ümmetini faydasız, lüzumsuz sözlerle karşı ikaz ederdi. Boş söz ve işleri terk edebilenin ne güzel bir Müslüman olacağını ilân müjdelendi:

HADÎS - İ ŞERÎF

مَنْ حَسَنَ إِسْلَامَ الْمَرْءِ تَرَكُهُ مَا لَا يَغْنِيهِ

“Kendisini (doğrudan) ilgilendirmeyen şeyi terk etmesi, kişinin iyi Müslüman oluşundandır.” (Tirmizî, Zühd, 11)

Sözün emanet olduğu; sorumsuzca sarf edilen bir söz yüzünden elim acılara duçar olunabileceği konusunda ihtarda bulunurdu. (Tirmizî, Birr, 39) Yapmacık konuşmanın ve boşboğazlığın kötü ahlâk olduğuna işaret ederdi. Bizleri de bu konularda uyararak konuşmalarımıza dikkat etmemiz gerektiğini belirtmiştir. Peygamber Efendimiz (s.a.s.), her şeyde olduğu gibi sözde de zarafeti emreder. Münafığa/ikiyüzlü riyakâra “efendi” demeyi yasaklar, (Ebû Dâvûd, Edeb, 83) maiyetinde hizmet verenlere “kulum, kölem” demekten men eder, “yavrucuğum, oğulcuğum” demeyi tavsiye ederdi. (Buhârî, Itk, 17) Hz. Peygamber (s.a.s.) müminin, ona buna dil uzatan, insanlara lânet okuyan, çirkin, kaba, bayağı sözlerle hakaret eden biri olamayacağını şöyle vurgulamıştır:

HADÎS - İ ŞERÎF

لَيْسَ الْمُؤْمِنُ بِالطَّعَّانِ وَلَا اللَّعَّانِ وَلَا الْفَاحِشِ وَلَا الْبَذِيءِ

“Mümin, (ona buna) dil uzatan (kınayan), lânetleyen ve çirkin sözler söyleyen kimse değildir.” (Tirmizî, Birr, 48)

Hz. Peygamber (s.a.s.) zarif konuşmayı emreder ve Kur’an’ın, “**insanlara güzel sözler söyleyin**” (Bakara, 2/83) emrine uyarak halkla paylaşacak hiçbir şeyi olmayanların hoş sohbetlerini onlarla paylaşabileceklerini şöyle hatırlatmıştır:

HADÎS - İ ŞERÎF

اتَّقُوا النَّارَ وَلَوْ بِشِقِّ تَمْرَةٍ فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَبِكَلِمَةٍ طَيِّبَةٍ

“Yarım hurma ile bile olsa kendinizi ateşten koruyunuz. Eğer bulamazsanız güzel söz söyleyin” (Müslim, Zekât, 68)

HADÎS - İ ŞERÎF

وَالْكَلِمَةُ الطَّيِّبَةُ صَدَقَةٌ

“Hoş/güzel söz sadakadır.” (Buhârî, Cihâd, 128)

Kutlu Nebî (s.a.s.), insanlığa sözün gücünü ve ahlakını içinde saklayan şu çağrışı yapar:

HADİS - İ ŞERİF

مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكَلِّمْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ

“Her kim Allah’a ve âhiret gününe inanıyorsa, ya hayır söylesin ya da sussun...”

(Buhârî, Rikâk, 23)

F. Gurbette Müslümanın Konuşma Âdâbı

Peki bütün bu ölçüleri gurbetin şartlarında nasıl yaşayacağız? Müslümanın toplum içerisinde konuşurken nelere dikkat etmesi gerektiğini şöyle sıralayabiliriz:

1) Tatlı Dilli, Güler Yüzlü Olmalı

Öncelikle Müslüman tatlı dilli, güler yüzlü bir kimse olmalıdır. Bu, bizim için yalnız bir nezaket kuralı değil, aynı zamanda bir tebliğ yöntemidir; zira çevremizdeki insanların çoğu İslam’ı kitaptan değil, bizim yüzümüzden ve sözümüzden okumaktadır. Allah Teâlâ, Hz. Mûsâ (a.s.) ile kardeşi Hz. Hârûn’a (a.s.) Firavun’a davette bulunmalarını emrediyor ve tebliğde bulunurken üsluplarının nasıl olması gerektiğini şöyle ifade ediyor:

KUR’ÂN - İ KERÎM

ج
﴿ اِذْهَبَا إِلَىٰ فِرْعَوْنَ إِنَّهُ طَغَىٰ ﴾

“İkiniz beraber Firavun’a gidin, çünkü o sınırı çok aştı.” (Tâhâ, 20/43)

KUR’ÂN - İ KERÎM

﴿ فَقُولَا لَهُ قَوْلًا لِّينًا لَّعَلَّهُ يَتَذَكَّرُ أَوْ يَخْشَىٰ ﴾

“Yine de ona söyleyeceklerinizi yumuşak bir üslûpla söyleyin, ola ki aklını başına toplar veya içine bir korku düşer.” (Tâhâ, 20/44)

Düşünelim kardeşlerim: Rabbimiz, zamanının en azgın zalimine dahi yumuşak söz söylenmesini emrediyor. Öyleyse iş arkadaşımıza, apartman komşumuza, çocuğumuzun öğretmenine, hatta bize haksızlık ettiğini düşündüğümüz bir görevliye karşı sertliğin bize ne kazandıracağını yeniden düşünmemiz gerekir. Yumuşak söz zayıflık değil, peygamber yöntemidir.

2) Kendisini Övmekten Sakınmalı

Konuşma esnasında dikkat edilmesi gereken bir diğer konu da kendimizi övecek tarzda konuşmamaktır. Biri selam verse veya konuyu açsa da kendini övmek için fırsat kollayan ve fırsat bulduğu zaman da malıyla, mülküyle, evladıyla, dindarlığıyla övünen kimseler, dedikleri doğru olsa dahi bilmeliler ki Allah'ın hiç sevmediği bir amel işliyorlar. Gurbette bu hastalık çoğu zaman şu cümlelerin arkasına gizlenir: ne kadar çalıştığımız, ne kadar kazandığımız, kapımızın önündeki arabanın markası, çocuğumuzun hangi okulda okuduğu... Çünkü Rabbimiz şöyle buyuruyor:

KUR'ÂN - I KERÎM

لَا تَأْسَوْا عَلَىٰ مَا فَاتَكُمْ وَلَا تَفْرَحُوا بِمَا آتَاكُمْ وَاللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ

“(Allah bunu) elinizden çıkana üzülmeyesiniz ve Allah’ın size verdiği nimetlerle şırmarmayasınız diye açıklamaktadır. Çünkü Allah, kendini beğenip övünen kimseleri sevmez.” (Hadîd, 57/23)

Şunu unutmamak gerekir ki, o övündüğümüz dünyalıklar; evimiz, arabamız, bankadaki paralarımız bizimle ebediyen kalmayacaklar. Bir gün onların gözümüzde bir damla su kadar kıymeti kalmayacak. Bu diyarlara bir lokma ekmek için gelen ilk neslin bize bıraktığı miras da mal değil, dürüstlükleriyle kazandıkları isimdir.

3) Ses Tonuna Dikkat Etmeli

Müslümanca konuşmanın diğer bir kuralı da konuşma esnasında ses tonuna dikkat etmektir. Bazen, sanki dünyada sadece biz yaşıyormuşuz gibi etrafımızdaki insanların rahatsız olup olmadığına aldırmaz etmeksizin yüksek sesle konuşuyor veya kahkahalar atıyoruz. Apartman merdiveninde, otobüste, hastane koridorunda ya da düğün çıkışında yükselen sesimiz, bizi tanımayan insanların zihninde bir hüküm bırakıyor. Hâlbuki Müslüman konuşurken Müslümanlığın vakarına yakışır bir üslup ve ses tonuyla konuşmalıdır. Unutmayalım ki yüksek ses de bir tür incitmedir. Hz. Peygamber (s.a.s.) mümini tarif ederken şöyle buyurmuştur:

HADİS - I ŞERİF

الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ

“Müslüman; Müslümanların elinden ve dilinden zarar görmediği kimsedir.”

(Buhârî, İmân, 5)

Bu hadiste “Müslümanlar” buyrulmuş olsa da Efendimizin (s.a.s.) hayatı bize gösterir ki mümin; Müslüman olsun olmasın, hiç kimsenin elinden ve dilinden zarar görmediği insandır. Yaşadığımız şehirde bizden rahatsız olan tek bir komşu bırakmamak, boynumuzun borcudur.

4) Alay Etmekten, Kusur Aramaktan, Lakap Takmaktan Sakınmalı

İnsanlarla konuşurken gerek sözlerimizle gerekse davranışlarımızla bir başkasıyla alay etmemeli, insanlara kötü lakaplarla hitap etmemeliyiz. Bazen şaka yaptığımızı düşünerek, bazen de çevremizdeki insanları güldürmek amacıyla insanların kusurlarını, engellerini veya saflıklarını ortaya dökerek onlarla alay edebiliyoruz. Gurbette bu alay daha da incelikli: kimimiz yeni gelenin hâliyle, kimimiz burada doğanın aksanıyla, kimimiz kardeşimizin köyüyle, şivesiyle, memleketiyle eğlenir. Bakınız Rabbimiz ne buyuruyor:

KUR'ÂN - İ KERÎM

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا يَسْخَرْ قَوْمٌ مِّنْ قَوْمٍ عَسَىٰ أَن يَكُونُوا خَيْرًا مِنْهُمْ وَلَا نِسَاءٌ مِّنْ نِّسَاءٍ عَسَىٰ أَن يَكُنَّ خَيْرًا مِنْهُنَّ وَلَا تَلْزَمُوا أَنْفُسَكُمْ وَلَا تَنَابَزُوا بِالْأَلْقَابِ بِئْسَ الْأِسْمُ الْفُسُوقُ بَعْدَ الْإِيمَانِ وَمَنْ لَّمْ يَتُبْ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الظَّالِمُونَ

“Ey iman edenler! Sizden hiçbir topluluk bir başka toplulukla alay etmesin. Ne malum? Belki alay edilenler edenlerden daha hayırlıdır. Kadınlar da başka kadınlarla alay etmesinler. Belki de alay edilenler edenlerden daha hayırlıdır. Birbirinizde kusur aramayın. Birbirinize kötü lakaplar takmayın. İmandan sonra fâsık olarak nitelendirilmek ne kötüdür. Kim tevbe etmezse işte onlar zalimdirler.” (Hucurât, 49/11)

Hangimizin Allah katında daha hayırlı olduğunu, Allah'ın hangimizi daha çok sevdiğini bilebilir miyiz? Bugün diliyle alay ettiğimiz kardeşimiz, Rabbimizin katında belki bizden çok daha kıymetlidir.

5) Suizandan ve Gıybetten Uzak Durmalı

Toplum içerisinde Müslümana yakışır bir şekilde konuşmak için dikkat etmemiz gereken diğer bir husus da insanların gıybetini yapmaktan, kusurlarını araştırmaktan veya insanlar hakkında suizanda bulunmaktan uzak durmaktır. Küçük cemaatlerde bu yara çok daha derin

açılır; bir camide sabah söylenen söz, akşam olmadan bütün şehri dolaşır. Öyleyse nedir gıybet, ne yaparsak gıybet yapmış oluruz?

HADİS - İ ŞERİF

أَتَدْرُونَ مَا الْغِيْبَةُ؟ قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: ذِكْرُكَ أَخَاكَ بِمَا يَكْرَهُ قِيلَ: أَفَرَأَيْتَ إِنْ كَانَ فِي أَخِي مَا أَقُولُ؟ قَالَ: إِنْ كَانَ فِيهِ مَا تَقُولُ، فَقَدْ اغْتَبَتَهُ، وَإِنْ لَمْ يَكُنْ فِيهِ، فَقَدْ بَهَتَهُ.

Resûlullah (s.a.s.): “Gıybet nedir, bilir misiniz?” diye sordu. Ashâb: “Allah ve Resûlü daha iyi bilir” dediler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.s.): “Din kardeşini hoşlanmadığı bir şeyle anmandır” buyurdu. “Peki ya kardeşimde söylediğim şey gerçekten varsa?” diye soruldu. Hz. Peygamber (s.a.s.): “Eğer söylediğin şey onda varsa gıybet etmiş olursun; yoksa iftira etmiş olursun” buyurdu. (Müslim, Birr, 70)

Hani bazen bize gıybet yapmak günahtır dendiğinde kendimizi savunuyoruz ya. “Ben yalan söylemiyorum, onun yaptıklarını anlatıyorum, hatta bunu onun yüzüne karşı da söylerim” diyoruz ya. Kendimizi hangi bahanelerle savunursak savunalım, gıybetin günahından kurtulamayız.

Bugün gıybetin en hızlı yayıldığı yer artık kahvehane değil, telefonlarımızdaki gruplardır. Doğruluğunu araştırmadığımız bir haberi, kimin yazdığına bakmadan ilettiğimizde günaha yalnız yazan değil, ileten de ortak olur. Rabbimiz bizi şöyle uyarıyor:

KUR'ÂN - İ KERİM

يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِنْ جَاءَكُمْ فَاسِقٌ بِنَبَأٍ فَتَبَيَّنُوا أَنْ تُصِيبُوا قَوْمًا بِجَهَالَةٍ فَتُصْبِحُوا عَلَىٰ مَا فَعَلْتُمْ نَادِمِينَ

“Ey iman edenler! Size bir fasık bir haber getirirse, bilmeyerek bir topluluğa zarar verip yaptığınıza pişman olmamak için o haberin doğruluğunu araştırın.” (Hucurât, 49/6)

Parmağımızın bir dokunuşu, bir ailenin yıllarca temizleyemeyeceği bir lekeye dönüşebilir. Bir haberi paylaşmadan önce şu üç soruyu kendimize soralım: Doğru mu? Söylemem gerekli mi? Söylersem birini incitir mi?

6) İnsanlar Arasında Laf Taşımamalı

Bir kimseden duyduğunu, hakkında konuşulan kişiye ulaştırmak toplum açısından çok tehlikeli bir davranıştır. Belki bizim için önemsiz gibi görülen bir şey başkaları için ağır sonuçlara sebep olabilir. Herkesin birbirini tanıdığı bir gurbet muhitinde taşınan tek bir söz; iki aileyi, iki

komşuyu, hatta bütün bir cemaati yıllarca küstürebilir. Bunun için Müslüman diline hâkim olmalıdır. Laf taşımak kişiyi öncelikli olarak cennete girmekten mahrum bırakacaktır. Hz. Peygamber (s.a.s.) şöyle buyuruyor:

HADÎS-İ ŞERÎF

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ نَمَامٌ

“Koğuculuk yapan cennete giremez.” (Müslim, Îmân, 169)

7) Yalan Söylememeli

Müslüman konuşurken yalandan uzak durmalıdır. Hangi sebeple olursa olsun yalan söylememelidir. Yalan; olmamış bir şeyi olmuş gibi veya olmuş bir şeyi olmamış gibi anlatmak ya da bir şeyi eksik anlatmak suretiyle yanlış anlaşılmasına sebebiyet vermektir. Bizler, beyaz yalan, pembe yalan, siyah yalan gibi, yalanı bazı renklere boyamışız. Gurbette bu renkler bazen resmî bir kâğıdın üstüne düşer: doldurduğumuz bir formda, verdiğimiz bir beyanda, aldığımız bir izin belgesinde küçük ve “zararsız” görünen bir yalan... Oysa o kâğıdın altındaki isim bizim ismimizdir ve o isim, bir Müslümanın ismidir. Efendimiz (s.a.s.) münafıkların özelliklerini sayarken şöyle buyuruyor:

HADÎS-İ ŞERÎF

أَرْبَعٌ مَنْ كُنَّ فِيهِ كَانَ مُنَافِقًا خَالِصًا، وَمَنْ كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنْهُنَّ كَانَتْ فِيهِ خَصْلَةٌ مِنْ النِّفَاقِ حَتَّى يَدْعَهَا: إِذَا أُوْتِمِنَ خَانَ، وَإِذَا حَدَّثَ كَذَبَ، وَإِذَا عَاهَدَ غَدَرَ، وَإِذَا خَاصَمَ فَجَرَ

“Dört hay kimde bulunursa, o adam tam münafık olur. Bir kimsede bu haylardan biri bulunursa, o haydan vazgeçinceye kadar onda münafığın özelliklerinden biri var demektir: Kendisine bir şey emanet edilince hıyanet eder, konuşunca yalan söyler, bir antlaşma yapınca sözünde durmaz, düşmanlık yapınca da aşırı gider.” (Buhârî, Îmân, 24)

Bu nedenle Müslümanın şaka için bile olsa dilini yalana alıştırmaması gerekir. Çünkü yalan, hadiste sayılan en büyük günahlar arasında zikredilmektedir. Ebû Bekre (r.a.) anlatıyor: “Resûlullah (s.a.s.) üç kere, **“Size büyük günahların en büyüğünü söyleyeyim mi?”** buyurdu. “Evet söyle yâ Resûlallah!” dedik. Bunun üzerine Resûlullah (s.a.s.),

HADÎS-İ ŞERÎF

الإِشْرَاكُ بِاللَّهِ، وَعُقُوقُ الْوَالِدَيْنِ. وَكَانَ مُتَكِبًّا فَلَئْسَ فَقَالَ: أَلَا وَقَوْلُ الزُّورِ وَشَهَادَةُ الزُّورِ، أَلَا وَقَوْلُ الزُّورِ وَشَهَادَةُ الزُّورِ. فَمَا زَالَ يَقُولُهَا حَتَّى قُلْتُ: لَا يَسْكُتُ.

“Allah’a ortak koşmak ve anne-babaya saygısızlık/kötülük etmektir” buyurdu. Sonra arkasına yaslanmış hâldeyken doğruldu ve şöyle dedi: “Dikkat edin (bir de) yalan

söylemek ve yalancı şahitlik yapmaktır. Dikkat edin (bir de) yalan söylemek ve yalancı şahitlik yapmaktır.” Bu cümleyi o kadar çok tekrarladı ki “Susmayacak.” dedim. (Buhârî, Edeb, 6)

8) Sözüne Sadık Kalmalı

Müslümanın konuşurken dikkat etmesi gereken bir başka önemli nokta da sözüne sadık kalmasıdır. Çünkü söz vermek Allah katında da sorumluluk gerektirir. Rabbimiz:

KUR'ÂN-I KERÎM

س
يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا أَوْفُوا بِالْعُقُودِ ﴿٥١﴾

“Ey iman edenler! Allah ve insanlar arasında verdiğiniz söz ve yaptığınız bağlantıları yerine getirin.” (Mâide, 5/1) âyetiyle Müslümanın vermiş olduğu söze sadık kalmasını emrederken, söz verip, verdiği sözün gereğini yerine getirmeyenlerin verdikleri bu sözden dolayı hesaba çekileceklerini şöyle ifade ediyor:

KUR'ÂN-I KERÎM

ج
وَأَوْفُوا بِالْعَهْدِ إِنَّ الْعَهْدَ كَانَ مَسْئُولًا ﴿٥٢﴾

“Bir de ahdi (yapılan sözleşmeyi) yerine getirin, çünkü verdiği sözden cayan (kıyamet günü) sorumludur.” (İsrâ, 17/34)

Demek ki, birisine söz verdiğimizde; şu gün şu saatte şurada buluşalım dediğimizde, borcumu şu gün ödeyeceğim dediğimizde mesele sadece o kişiyle aramızda kalmıyor. Devreye Rabbimiz de giriyor. Dolayısıyla ona verdiğimiz sözü Rabbimize de vermiş oluyoruz. Öyleyse Müslüman verdiği sözde nasıl gevşeklik gösterebilir? Önceleri “söz senettir” derlerdi; yani birisi söz veriyse ondan ayrıca senet istemeye gerek kalmazdı. Bugün yaşadığımız ülkelerde insanlar bizi çoğu zaman ibadetimizden değil, verdiğimiz sözü tutup tutmadığımızdan tanıyorlar. Randevusuna vaktinde gelen, borcunu gününde ödeyen, “yaparım” dediğini yapan bir Müslüman; saatlerce anlatılacak sözlerden daha etkili bir tebliğ yapmış olur.

SONUÇ

Muhterem kardeşlerim! Söz, Rabbimizin bize verdiği bir emanettir; emanet ise sahibine sağlam teslim edilmek üzere verilir. Sözün gücünü ve etkisini doğru kullanmak, hem bireysel hem de toplumsal ilişkilerde huzurun anahtarıdır. İslam'ın öğrettiği gibi doğruyu ve güzeli söylemek, başkalarına saygı göstermek hepimizin üzerine düşen bir görevdir. Bu görev gurbette bir kat daha ağırdır; çünkü burada dilimiz yalnız bizi değil, çocuklarımızı, cemaatimizi ve temsil ettiğimiz dinimizi de anlatmaktadır. Bugün zikrettiğimiz sekiz ölçüyü — tatlı dil, tevazu, ölçülü ses, alaydan uzak durmak, gıybeti terk etmek, laf taşımamak, doğruluk ve sözünde durmak — evimizden başlayarak yaşayabilirsek, nezaketle söylenen her söz hem toplumumuzu daha huzurlu hâle getirecek hem de bu topraklarda bizden sonra gelecek nesle bırakacağımız en sağlam miras olacaktır.

D U Â

Rabbimiz, dillerimize hakkı söylesin; güzel olanı konuşmayı, güzel konuşmayı ve razı olacağı sözler söylemeyi nasip etsin. Gurbet ellerde sözümüzü de özümüzü de muhafaza eylesin; ağızımızdan çıkan sözü evlâtlarımıza ve komşularımıza güzel bir örnek kılsın. Dilimizden dolayı mahşer günü mahcup olmaktan bizleri muhafaza eylesin. Âmin!

